УДК 78.27;78.2

<https://orcid.org/0000-0003-0640-9336>

Юрій Островський

**КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІГОРЯ СОНЕВИЦЬКОГО
1950–1960-х років
(на основі архівних матеріалів)**

Мета роботи. Метою статті є характеристика творчої діяльності І. Соневицького 1950–1960-х років у контексті культурно-мистецького просвітництва української діаспори у США. **Методологія дослідження** поєднує застосування аналітичного та емпіричного методів роботи, що дозволило скласти загальну концепцію як про значущість мистецьких подій вказаного періоду для української культури, так і про особистість І. Соневицького зокрема. **Наукова новизна статті** полягає у тому, що завдяки дослідженню матеріалів архіву І. Соневицького отримуємо переконливі свідчення про активне культурне життя української діаспори, що сприяло збереженню відчуття приналежності до української нації в США. Архівні джерела виявляють активну участь І. Соневицького в різноманітних проектах, що є переконливим свідченням ролі особистості у розбудові мистецького життя українців за межами етнічних земель. **Висновки.** Постать І. Соневицького є яскравим прикладом служіння мистця на благо суспільної ідеї, що зумовлює переосмислення багатьох суб'єктивних позицій сучасності і підкреслює вагомість залучення матеріалів архіву до детальнішого вивчення тенденцій соціокультурного життя діаспори. Культурно-мистецька діяльність І. Соневицького засвідчує організацію ним різнопланових заходів, присвячених знаковим подіям і особистостям української держави. Матеріали архіву підтверджують його участь у зазначених заходах не лише як організатора, але і як композитора, акомпаніатора, диригента, виконавця-соліста, лектора. В такий спосіб І. Соневицький сприяв пропагуванню української культури та вдосконаленню мистецького професіоналізму.

Ключові слова: Ігор Соневицький, українська діаспора, архівні джерела, концертні програми, культурно-мистецька діяльність, національні проекти.

Актуальність теми. Ігор Соневицький – знакова постать серед визначних українських культурно-мистецьких діячів, чие життя проходило на еміграції. Добра освіта, наполеглива праця і тверда національна позиція визначили його особистість і відданість служінню національній ідеї. Це проявилось в його активній діяльності як композитора, акомпаніатора, піаніста-соліста, диригента, педагога, музикознавця, директора Українського музичного інституту (1959–1961), організатора різних мистецьких заходів. В цьому ми переконуємося на підставі архівних матеріалів, що знаходяться в Українському католицькому університеті у Львові і містять важливу інформацію про різні аспекти культурно-мистецької діяльності І. Соневицького. Зазначені джерела досі ще не були докладно опрацьовані і потребують глибокого дослідження, що й визначає актуальність пропонованої статті. Тому увага зосереджується на вивченні програмок 1950–60-х років, які засвідчують тематику і структуру різноманітних заходів зазначеного періоду. Важливо відзначити, що досліджуваний пласт архівних матеріалів підкреслює головні ідеї розвитку національної культури, що сукупно сприяло побудові «маленької батьківщини» поза межами рідної землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перше дослідження біографії і творчості Ігоря Соневицького належить львівському музикознавцю Стефанії Павлишин, яка є автором монографії про митця [5], а також книги спогадів про нього [6]. Зазначені праці стали першими, що повернули ім'я І. Соневицького до України і панорамно охарактеризували різноманітну діяльність музиканта. Окремі розвідки про діяльність І. Соневицького в контексті культурно-мистецького життя української діаспори США належать науковцям Ганні Карась [1] та Людмилі Обух [3]. Частково деякі ділянки композиторської спадщини І. Соневицького висвітлені у дипломних працях випускників Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка (Андрія Голодриги, Віталія Роздайгори, Інни Торбич, Вікторії Сокол).

Мета статті полягає у розкритті головних аспектів культурно-мистецької діяльності І. Соневицького в період 1950–60-х років на основі архівних матеріалів, зокрема концертних програм.

Виклад основного матеріалу. Життєвий і творчий шлях українського композитора Ігоря Соневицького тісно пов'язаний з еміграцією у США, де в 1950-60-ті роки мистецтво, зокрема академічна музика, розвивалися надзвичайно інтенсивно. Детальніше знайомство з цим періодом виявляє нуртування великої кількості яскравих музикантів, заангажованих у різних творчих напрямках, що стало результатом стилістичного розмаїття американської музики, як про це пише Стефанія Павлишин [4, с. 72]. В такому інтенсивному мистецькому середовищі опинилася українська мистецька спільнота, зокрема, й Ігор Соневицький, який зумів проявити неабиякі здібності як організатор багатьох культурних подій, а також як обдарований композитор, диригент і виконавець.

Активна діяльність Ігоря Соневицького знайшла міцну підтримку серед багатьох талановитих колег-однодумців, про що свідчать чисельні архівні матеріали. Зокрема, багатьох з них об'єднала праця в Українському музичному інституті Америки, серед яких: Меланія Байлова, Дарія Гординська-Каранович, Галина Мірошниченко, Роман Савицький, Микола Фоменко, Євгенія Чапельська, Калина Чічка, Микола Полевський, Володимир Цісик, Іван Недільський, Людмила Полевська, Роман Левицький, Іванна Приймova та багато інших. Всіх цих митців згуртовувала активна діяльність в межах різних мистецьких проєктів.

Перебуваючи в Америці, І. Соневицький добре знав тогочасні інтенції провідних композиторів і виконавців, а також цікавився творчістю митців американської композиторської еліти, чий творчість часто залучав до репертуару власних учнів. Подібні риси модерного стилю проявилися і у власному композиторському доробку І. Соневицького, що зустрічаємо, зокрема, у квартеті для флейти, гобоя, ударних і фортепіано. Однак, як свідчать чисельні матеріали, найбільш близькими для композитора були естетичні критерії української діаспори, яка вболівала за збереження національної культури і прагнула максимально зберегти це відчуття в чужоземному середовищі [1, с. 95]. Відтак, мистецьке амплуа І. Соневицького, його композиторсько-виконавська творчість відображали передовсім інтонаційну мову Батьківщини. А поруч – чисельні культурно-просвітницькі акції з нагоди вшанування видатних особистостей і важливих подій української історії підтримували національний дух емігрантів.

Суспільство діаспори охоче приймало ті мистецькі зразки, які містили автентичний український мелос. Подібні тенденції спостерігалися в різних осередках української діаспори інших міст. Зокрема, композитор Юрій Фіяла (Канада) часто дуже відкрито, без змін використовував відомі українські теми, що сприймалися в середовищі діаспори немов свіжий подих рідної землі. Все це зумовило домінування традицій над новаторством, тож не дивно, що і в багатогранній діяльності Ігоря Соневицького сформувався чіткий образ передовсім митця-українця. Як мелодист за природою, у своїх творах він намагався максимально зберегти національний мелос, чистоту українських інтонацій. У багатьох його творах способами розкриття змісту є прозорість письма і майстерна простота. Природа музики Соневицького здебільшого романтична (часто пізньоромантична), і як вже згадувалось, базується на чіткій національній основі.

Різномісна виконавська діяльність І. Соневицького поєднувала три напрямки: концертмейстерський, сольний і диригентський. Також він брав участь у різноманітних заходах: літературно-мистецьких ярмарках, серйозних академічних виступах, навіть мелодекламації (Юрій Лаврівський, вірш Р. Купчинського, який супроводжує музика Соневицького, виконана автором). Цікаво, що як піаніст-соліст І. Соневицький виступав не дуже часто, проте здобув авторитет майстерного концертмейстера, і ця практика була базовим видом діяльності митця. Він акомпанував таким відомим солістам-співакам, як Юрій Богачевський (бас-баритон), Марія Полин'як-Лисогір (сопрано), Мирослав Скала-Старицький (перший тенор королівської опери «Ля Моне»), Ія Мацюк (сопрано), Василь Тисяк (тенор), Марта Кобрин-Кокольська (сопрано), Іван Гош (тенор), Ганна Шерей (мецо-сопрано), Лев Рейнарович (баритон), Шарлота Ордасі-Баранська (сопрано), Галина Андреадіс (мецо-сопрано), Андрій Добрянський (бас-баритон), Тамара Лихолай (лірико-драматичне сопрано), Валентина Жила-Наливайко (колоратурне сопрано), Володимир Тисовський (бас) та інші. Іноді І. Соневицький супроводжував на фортепіано цілий двочастинний концерт, що було для нього звичним і засвідчувало особливу фаховість митця. В архіві зберігається декілька листів, в яких висловлюється особливе захоплення акомпаніаторською майстерністю І. Соневицького, зокрема в листі співачки українського походження Галини Андреадіс: «Хочу ще раз листово подякувати за такий чудовий акомпанемент, треба бути справді магіком, щоб на такому фортепіані дати собі раду»¹.

Невід'ємною частиною виконавської практики Ігоря Соневицького була диригентська діяльність. Будучи молодим диригентом, у 1954 році він створив Студіо-хор при Літературно-мистецькому клубі в Нью-Йорку, а в 1957 році диригував струнною оркестрою ім. Нестора Нижанківського, мішаними хорами. З його участю відбувалися найважливіші концерти, зокрема: «Свято самостійності і соборності», «Концерт до 100-річчя від дня народження Івана Франка», «Шевченківський концерт» (тут у 1957 році в концерті з 2-х відділів І. Соневицький у першому акомпанував на фортепіано і в другому виступив як диригент), «Святочна академія для відзначення роковин карпатської України» та багато інших. Як диригент співпрацював з такими солістами: Марта Шлемкевич (фортепіано), Марія Полин'як-Лисогір (сопрано), Лев Рейнарович (баритон), Калина Чічка-Андрієнко (фортепіано) та інші.

¹ Галина Андреадіс до Ігоря Соневицького / Фонд листування Ігоря Соневицького // Архів Ігоря Соневицького, Інститут церковної музики Українського католицького університету.

Репертуар Соневицького-диригента налічував численні твори як зарубіжних, так і українських композиторів.

Відомо, що Ігор Соневицький працював в Українському музичному інституті Америки. Він викладав фортепіано, диригентуру, теоретичні предмети та композицію (голова комісії) [3, 73]. Успішність його фортепіанного класу також підтверджується участю вихованців у концертах. Важливо відзначити масштабність таких проєктів, що часом налічували більше 20-ти музичних номерів, значну частину яких становили твори для фортепіано з оркестром. Відтак, І. Соневицький акомпанував на другому фортепіано, виконуючи партію оркестру.

Яскравим свідченням відданості Ігоря Соневицького національним традиціям є чисельні культурно-мистецькі проєкти, про які свідчать матеріали архіву композитора, зокрема програми концертів, фестивалів та інших заходів. Опрацювання цих матеріалів дозволило класифікувати культурно-мистецькі проєкти за трьома основними ознаками:

1. Концерти, присвячені видатним національним постатям, символам української державності та знаковим історичним подіям.
2. Академічні фестивалі, в яких брали участь провідні митці-українці.
3. Концертні програми, в яких окрім різностильових творів, обов'язково виконувалася українська музика.

Зміст програмок виявляє багато цікавої інформації навіть у вузько окресленому періоді 1950–60 років. В цей час переконаємось у виразному концептуальному підході І. Соневицького до організації заходів і докладному продумуванні програми. Наприклад, якщо концерт присвячений битві під Бородами, то окрім мистецької частини, програма містила спомини учасників бою. Належна увага також приділялася особам, що відкривали захід або мали святкове слово, оскільки часто запрошувалися авторитети різного рангу, політичні діячі. Це переконувало у належній підготовці і підтверджувало значущість подій.

Детальне ознайомлення з програмками зазначеного періоду виявляє багато важливих подій, відзначення яких свідчить про надзвичайну увагу українців діаспори до вшанування визначних діячів і важливих дат. До таких, зокрема, належать:

1. Концерт, присвячений вшануванню кардинала Йосипа Сліпого (лютий, 1956). Учасниками були Роман Левицький (диригент), Йосиф Гірняк (актор), Марія Лисогір (сопрано), Володимир Цісик (скрипаль), Юрій Богачевський (бас-баритон), Марійка Цісик (піаністка), Ігор Соневицький (акомпаніатор);

2. Свято державності Карпатської України (березень, 1956; 1957). Тут в мистецькій програмі виступав квартет бандуристів Романа Левицького. У 1957 році показовим було запрошення-звернення до громади: «Запрошуємо широкий загаль українського громадянства до ласкавої участі, щоб нашою святочною маніфестацією дати доказ Соборности Українських Земель»;

3. Концерт «Свято героїв» (травень, 1956), присвячений Симону Петлюрі, Євгену Коновальцю, Тарасу Чупринці. В ньому брали участь Аліція Бучинська (скрипка), Володимир Юркевич (бандурист), Роман Левицький (диригент), Лев Райнарович (баритон), Євгенія Чапельська (акомпанемент), Ігор Соневицький (композитор, піаніст) та інші;

4. «Свято самостійності і соборности» (20 січня, 1957), що отримало відчутний резонанс у суспільстві. З цієї нагоди на листівках було опубліковано таке звернення

до українців Нью-Йорку: «Якщо посадник найбільшого міста світу проголошує так дорогий нам день 20 січня Українським Днем, вивішує на ратуші побіч американського зоряного прапору український національний прапор, чим дає признання українському народові за його невгнуте бажання жити вільним життям, на своїй землі, то тим більше ми українці повинні гідно зарепрезентуватись перед чужинцями. Не повинно бути між нами ані одної Організації, Товариства, Установи чи родини, на яких домах в цей день не повівав би український національний прапор – символ волі і незалежності»². На цьому концерті Ігор Соневицький керував мішаним хором.

5. Академія на честь митрополита Андрея Шептицького (29 березня, 1958). Відкриття заходу належало українському хору «Дзвони», під орудою Богдана Крушельницького; у його ж виконанні також прозвучали: Григорій – «Отче наш»; П. Демуцький – «Страшний суд»; Д. Котко – «Через поле»; Д. Бортнянський – «Херувимська»; М. Леонтович – «Ой зійшла зоря»; М. Лисенко – «Боже Великий». У програмі також виступив співак Юрій Богачевський (бас-баритон), виконавши такі твори: Гендель – *Largo*; *Sitraicserpi* (з опери *Berenice*); Гуно – Аве Марія, Гайворонський – Дума; партію фортепіанного супроводу виконав Ігор Соневицький.

Українські музиканти в Нью-Йорку організовували систематичні Шевченківські концерти; Ювілейні концерти (зокрема до сторіччя від дня народження Івана Франка), також ставили виставу «Мойсей» силами українського театру в Америці під керівництвом Йосипа Гірняка, співав частий гість різноманітних заходів Юрій Богачевський (баритон), виступав хор «Думка» під керівництвом Л. Крушельницького та злучені хори Нью-Йорку під орудою І. Соневицького (акомпанемент: Оля Дмитрів, Ганна Придаткевич, Роман Стецура).

Архівний пласт матеріалів також виявляє, що у вказаний центр діаспори приїжджали з концертами українські виконавці-емігранти. Це Шарлота Ордассі-Баранська (сопрано), Галина Минаїв Андреадіс (меццо-сопрано), Володимир Баранський (бас-баритон), Мирослав Скала-Старицький (тенор), Ія Мацюк (сопрано), Галина Сохань (сопрано), Джордж Цибрівський (піаніст), Вірко Балей (піаніст), Осип Гошуляк (бас), Люба Жук (піаністка), Андрій Добрянський (бас-баритон) та інші. Імена багатьох на той час вже були визнаними у світі. Подібні заходи були знайомими для української громади в Америці, вони згуртовували між собою людей, членів українсько-американських відносин, організацій, товариств.

Висновки. Культурно-мистецька діяльність Ігоря Соневицького відчутно впливала на збереження національної приналежності українських емігрантів в американському світі. Це було особливо важливим для виховання молодого покоління перед загрозою асиміляції і національної зневіри, що зумовлювало, як зазначає Ольга Манулкіна, переплавляння емігрантів в єдину американську націю [2, с. 15]. Це накладало значну відповідальність на провідників мистецьких кіл, що виборювали право на існування і здобували підтримку як серед українців, так і в ширших соціокультурних колах. Відтак культурно-мистецька діяльність Ігоря Соневицького вповні утвердила його ім'я як гідного представника культури українського народу. В цьому контексті особливо важливим є ще глибше вивчення архівних матеріалів із подальшою їх публікацією та популяризацією.

² Цитата з рекламної листівки, присвяченої зазначеній події.

Програма Шевченківського концерту
10 березня 1957 року

Повідомлення про Концерти Струнного
оркестру ім. Н. Нижанківського,
29 березня (Нью-Йорк)
та 6 червня (Філадельфія) 1958 р.
Диригує І. Соневицький

Програма Шевченківського концерту 10 березня 1957 року, Нью-Йорк.
Соневицький акомпанує на фортепіано та диригує мішаним хором

Програма Академії на честь мит. А. Шептицького, 14 грудня 1958 р., Нью-Йорк.
І. Соневицький акомпанує Ю. Богачевському

Запрошення і програма концерту до 50-річчя соборности українських земель,
26 січня 1969 р., Нью-Йорк

Література

1. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ ст.: моногр. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
2. Манулкіна О. От Айвза до Адамса: американская музыка ХХ века. Санкт-Петербург: Изд-во Ивана Лимбаха, 2010. 784 с.
3. Обух Л. Провідні тенденції української музичної освіти західної діаспори (початок ХХ – ХХІ ст.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Івано-Франківськ, 2014 р. 21 с.
4. Павлишин С. Американська музика. Львів: БаК, 2007. 316 с.
5. Павлишин С. Ігор Соневицький. Львів: Видання Львівської Спілки композиторів, 1995. 100 с.
6. Павлишин С. Тиха музики молитва. Львів: БаК, 2010. 165 с.

References

1. Karas H. (2012). Musical culture of the Ukrainian diaspora in the world-space of the twentieth century : Monogr. Ivano-Frankivsk : Tipovit [in Ukrainian].
2. Manulkyna O. (2010). From Aivz to Adams: American music of the twentieth century. Sankt-Peterburg [in Russian].
3. Obux L. (2014). Leading Trends in Ukrainian Music Education in the Western Diaspora (beginning of XX – XXI centuries). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
4. Pavlyshyn S. (2007). Amerycan music. Lviv [in Ukrainian].
5. Pavlyshyn S. (1995). Igor Sonevyc'kyj. Lviv [in Ukrainian].
6. Pavlyshyn S. (2010). Quiet Music of the Prayer. Lviv [in Ukrainian].

Yurii Ostrovskiy. Cultural and artistic activity of Igor Sonevitsky in the 1950s and 1960s (on the basis of archival materials).

The purpose of the research. The purpose of the article is the characteristic of the creative activity of I. Sonevytskyi in the 1950s and 1960s in the context of the cultural and artistic life of the Ukrainian diaspora in the United States. The **methodology** combines the use of analytical and empirical methods of work, which made it possible to formulate a general concept as to the significance of artistic events of this period for Ukrainian culture and the personality of Igor Sonevitsky in particular. The **scientific novelty** of the article is that, to the study of the materials of Igor Sonevytskyi's archive, we get convincing evidence in the active cultural life of the Ukrainian diaspora, which helped preserve the sense of belonging to the Ukrainian nation in the United States. The archival sources reveal the active participation of I. Sonevytskyi in various projects, which is a convincing evidence of the role of personality in the development of the artistic life of Ukrainians outside the ethnic lands. **Conclusions.** The figure of Sonevytskyi is a vivid example of the artist's ministry for the benefit of the public idea, which leads to a rethinking of many of the subjective positions of the present and emphasizes the importance of attracting the archive materials to a more detailed study of the trends in the socio-cultural life of the diaspora. The cultural and artistic activity of Igor Sonevytskyi testifies to the organization of diverse events devoted to significant events and prominent personalities of the Ukrainian state. The materials of the archive confirm his participation in these events not only as the organizer, but also as a composer, accompanist, conductor, pianist, lecturer. Thus, I. Sonevytskyi contributed to the promotion of Ukrainian culture and the improvement of artistic professionalism.

Keywords: Igor Sonevytskyi, Ukrainian Diaspora, archival sources, concert programs, cultural and artistic activities, national projects.